

UDK 821.131.1.09 Leopardi, G.

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno 14. 11. 2024. / Received 14-11-2024

DOI: 10.38003/zrffs.18.5

Eliana Moscarda Mirković
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
HR-52100 Pula, Zagrebačka 30
eliana.moscarda.mirkovic@unipu.hr
<https://orcid.org/0009-0006-2397-634X>

Giada Fratini
Škola po italijanski jezik Dolce Stilnovo
BG-1421 Sofija, Ulitsa Breza 4
giada.fratini.mc@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-8523-6593>

KRISTOFOR KOLUMBO U DJELIMA GIACOMA LEOPARDIJA: SPOJ POVIJESNE STVARNOSTI I KNJIŽEVNE INTERPRETACIJE

Sažetak

Ovaj rad proučava prikaz Kristofora Kolumba u književnom *opusu* Giacoma Leopardija, s posebnim naglaskom na književne, filozofske i povijesne reminiscencije njegova značenja u četirima žanrovski različitim, ali tematski povezanim tekstovima. Kolumbov se lik pojavljuje u djelima *Storia dell'astronomia dalla sua origine fino all'anno MDCCCXIII* (*Povijest astronomije od njezina nastanka do godine 1813.*), *Saggio sopra gli errori popolari degli antichi* (*Esej o raširenim zabludama u starih naroda*), *Ad Angelo Mai* (*Angelu Maiju*), *Dialogo di Cristoforo Colombo e di Pietro Gutierrez* (*Dijalog Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrez*), kao i u nizu kraćih fragmenata u kojima se manifestira njegova simbolička višeslojnost.

Polazište analize čini pitanje na koji način Kristofor Kolumbo, kao povijesna ličnost i književni simbol, postaje nositelj ključnih problema Leopardijeve misli, poput ljudske težnje za spoznajom, odnosa između razuma i iluzije te napetosti između junaštva i tragične svijesti o ograničenosti ljudske egzistencije. Kroz analizu književnih, filozofskih i povijesnih utjecaja, rad nudi dublje razumijevanje Leopardijeve reinterpretacije Kolumba i njegova značenja u širem kontekstu moderniteta i književnoga kanona.

Kolumbov lik prolazi izrazitu simboličku transformaciju: od protoznanstvenoga „čarobnjaka“ u ranim proznim tekstovima, preko uzvišenoga otkrivača i povijesnoga junaka u lirskom izrazu, do filozofski reflektirajućega pojedinca u dijaloškom obliku. U tom se razvoju razotkriva figura obilježena spoznajnom tjeskobom i egzistencijalnim nemirom.

Koristeći komparativnu metodu, intertekstualnu analizu i kontekstualizaciju unutar europske književne i filozofske tradicije, u radu se pokazuje kako Leopardi povijesni lik Kolumba reinterpretira kao simbol modernoga subjekta. Kolumbo se prikazuje kao figura koja oscilira između mita i povijesti, ideala i razočaranja, potrage za istinom i suočavanja s njezinom nedostižnošću, kao lik koji nadilazi granice povijesne ličnosti te postaje nositelj autorove estetske osjetljivosti i artikulacije temeljnih egzistencijalnih pitanja.

Ključne riječi: talijanska književnost, XIX. stoljeće, Giacomo Leopardi, Kristofor Kolumbo, intertekstualnost, komparativna analiza

1. Uvod

Giacomo Leopardi (Recanati, 29. lipnja 1798. – Napulj, 14. lipnja 1837.) često se smatra pretečom moderne talijanske književnosti onako kako se i Kristofor Kolumbo smatra pretečom moderne povijesti. Suvremena historiografija povezuje kraj srednjega vijeka s otkrićem Amerike, dijeleći povijest na prije Kolumba i poslije Kolumba, slično kao i povijest prije i poslije Krista (Heike 2014: 60), nazivajući ga »spojnicom koja povezuje Antiku s Modernim dobom« (Conti 1992: 106). Na jednak način talijanska književna historiografija smatra Leopardija »prvim od modernih«, kako stoji u podnaslovu Cataldijeve antologije talijanske književnosti *La scrittura e l'interpretazione* (Cataldi et al. 2014).

Kristofor Kolumbo danas je više nego ikad aktualna i problematična povijesna ličnost, budući da se nalazi u središtu novih rasprava o kolonijalizmu. On predstavlja simbol Europljanina, ali i mit o talijanskome junaku¹.

Kao književni lik, Kolumbo se pojavljuje u Leopardijevim djelima u vrlo različitim razdobljima njegove poezije i filozofije. Nalazimo ga u *Povijesti astronomije od njezina nastanka do godine 1813*. (*Storia dell'astronomia dalla sua origine fino all'anno MDCCCXIII*), u *Eseju o raširenim zabludama starih naroda* (*Saggio sopra gli errori popolari degli antichi*, 1815.), u pjesmi *Angelu Maiju* (*Ad Angelo Mai*, 1820.) i u kratkoj priči *Dijalog između Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* (*Dialogo di Cristoforo Colombo e di Pietro Gutierrez*, 1824.). Takva zastupljenost ne samo da pokazuje autorov izrazit interes prema denovskome moreplovcu i njegovu mitu već otvara put i za općenitu raspravu o odnosu Leopardija s Novim svijetom.

Cilj je ovoga rada istražiti način na koji Giacomo Leopardi kroz lik Kristofora Kolumba artikulira ključne aspekte svoje filozofske i pjesničke misli. Rad nastoji razotkriti kako Kolumbo, kao povijesna ličnost i književni simbol, u Leopardijevim djelima postaje sredstvo za promišljanje o temama poput ljudske težnje za spoznajom, odnosa između razuma i iluzije te dvojnosti između junaštva i tragične svijesti o ograničenjima ljudske egzistencije. Kroz analizu književnih, filozofskih i povijesnih utjecaja rad pruža dublje razumijevanje Leopardijeve reinterpetacije Kolumba i njegova značenja unutar širega okvira moderniteta i književnoga kanona.

Metodološki okvir ovoga istraživanja temelji se na usporednoj analizi Leopardijevih tekstova i povijesnih izvora koji su oblikovali njegovu viziju Kristofora Kolumba. Rad se oslanja na uvid u estetske, tematske i filozofske slojeve Leopardijeva *opusa*, s posebnim naglaskom na književno-filozofski diskurs koji prožima njegova djela. Uz primarne tekstove, konzultirane su i relevantne kritičke studije da bi se osigurao što širi i dublji kontekst za interpretaciju. Uzelo se u osobito razmatranje istraživanja koja problematiziraju Leopardijev filozofski i pjesnički odnos prema modernosti (Bigi 1950 i 1986; Giordano 2000; Balzano 2005). Analizirane su i povijesne i književne reference koje su utjecale na oblikovanje Kolumbova lika, poput Robertsonove *Povijesti Amerike* te klasičnih djela i mitoloških predložaka, čime se u rad uvodi intertekstualna perspektiva.²

¹ Usp. Brocchieri (2022), Cassi (2007), Lequenne (2002), D'Esposito (1985).

² Rad se temelji na intertekstualnoj perspektivi, u metodološkom smislu shvaćenoj kao komparativnoj analizi usmjerenoj na identifikaciju i tumačenje intertekstualnih poveznica u svrhu rasvjetljavanja procesa književne reinterpetacije povijesne ličnosti Kristofora Kolumba.

2. Povijest astronomije od njezina nastanka do godine 1813.

Prvo pojavljivanje Kolumba u Leopardijevu djelu datira u 1813. godinu, kada je petnaestogodišnji Leopardi dovršio svoju *Povijest astronomije*. Među prvim koji se pozabavio ovim manje poznatim djelom bio je Emilio Bigi (1986). U Leopardijevu mladenačkome uratku on prije svega ističe »žarku prosvjetiteljsku vjeru u znanost kao sredstvo za pobjedu nad neznanjem i predrasudama«³ te inzistira na činjenici da lik Kolumba predstavljen u *Povijesti astronomije* nije denovski istraživač kakvim ga prikazuje Fernando Colombo u *Historijama* ili William Robertson u *Povijesti Amerike* (*The History of America*) već postaje »stručnjak za astronomiju, koji se oslanja na svoje znanje kako bi pokorio primitivne domorodce« (Bigi 1986: 85).

U vrijeme Kopernika dogodilo se nešto što je bilo na veliku čast europskoj znanosti. Kristofor Kolumbo, čovjek vješt u astronomiji jednako kao i drugi moreplovac Amerigo Vespucci prije njega, čovjek koji je u toj znanosti imao neuobičajeno znanje za ono doba, bio je blizu Jamajke i poručio je domorocima toga otoka da, ako mu ne donesu ono što je htio, on će ugasiti mjesečevu svjetlost. Čuvši to, domoroci su ismijali Kolumbovu prijetnju. No, kada se Mjesec počeo smračivati zbog pomrčine, koju je Kolumbo predvidio, prestravljeni i zaprepašteni, misleći da je to posljedica moći Europljana, a ne prirodnih uzroka, pokorili su se Kolumbovoj volji i donijeli mu ono što je tražio. (Leopardi 2020: 806)

Uvidom u *Historie*, digitalizirano mletačko izdanje iz 1571. godine, u prijevodu Alfonsa de Ulloe, može se točno pronaći ulomak u kojem je prepričana ista epizoda (Colombo 1571: 127–128). Usporedbom dvaju tekstova i imajući u vidu činjenicu da je knjiga nesumnjivo bila dijelom knjižnice Leopardijeva oca, može se pretpostaviti da je mladi Leopardi imao pristup djelu i da ga je proučavao. Međutim, istina je i da se *Historie* Fernanda Colomba ne navode izričito ni u bibliografiji koju je Leopardi uvrstio na kraju *Povijesti astronomije*, niti se spominju u drugim Leopardijevim spisima, poput *Velike bilježnice misli* (*Zibaldone di pensieri*), u kojoj je bilježio svoja razmišljanja i književne utjecaje. Ono što odmah upada u oči je mnogo veći opseg teksta Fernanda Colomba u odnosu na Leopardijev kratak spomen Kolumba. Leopardi ne proširuje opis događaja vjerojatno zato što ga želi upotrijebiti kao *exemplum* pa, pretpostavljamo, da je svrha bila istaknuti kontrast između Kolumbova europskoga znanja iz astronomije i straha jamajčanskih domorodaca. Potonji su, naime, 'prestravljeni' i 'zaprepašteni' pred pomrčinom Mjeseca i, u užasu, ne mogu učiniti ništa doli ustupiti mu ono što želi. Opširniji opis događaja Fernanda Colomba iz 16. stoljeća, međutim, sugerira da je Kristofor Kolumbo iskoristio svoje znanje iz astronomije da ostvari tri različita cilja. Prvi i najpragmatičniji bio je dobiti hranu od lokalnoga stanovništva i time steći trenutnu „kratkoročnu“ prednost: »njihov je strah bio tolik da su uz silne jecaje i jauke sa svih strana trčali prema brodovima krcati zalihama« (Colombo 1571: 128). Drugi, nazovimo ga „srednjoročni“ cilj bio je osigurati ubuduće dobar tretman za sebe i svoje ljude: »od tada su se uvijek pobrinuli

³ U ovome su radu prijevodi s talijanskoga i engleskoga jezika na hrvatski autoričini, osim ako nije drugačije navedeno.

da nam pruže ono što nam je potrebno» (Colombo 1571: 128). Treći i posljednji cilj, „dugoročni“, imao je dublje i trajnije posljedice i znatno je pogodio proces kolonizacije, a taj je bio prisilno pokrštavanje lokalnoga stanovništva.

Zanimljivo je primijetiti kako se u Colombovu tekstu sve vrti oko Boga: »rekao im je, preko tumača, da smo mi kršćani, i da vjerujemo u Boga koji živi na nebu i ima nas za podanike, koji se brine za dobre i kažnjava zle« (Colombo 1571: 128), ali također da je, s obzirom na manjak poštovanja koje su im Jamajčani iskazivali, »[Bog] bio jako ljut na njih, i da je odlučio poslati im veliku glad i kugu« (Colombo 1571: 128). Uplašeni pomrčinom Mjeseca, ne samo da su donijeli Španjolcima veliku količinu hrane nego su i »molili admirala da se na bilo koji način zauzme za njih pred Bogom, kako ne bi na njih obrušio svoj gnjev« (Colombo 1571: 128). Kolumbo u tome trenutku izjavljuje da želi prenijeti njihove molitve Bogu i, primijetivši da je pomrčina završila, izjavljuje da im je Bog već oprostio. I tako su Jamajčani počeli slaviti kršćanskoga Boga.

Izostavljanje vjerskoga čimbenika u *Povijesti astronomije* možda nije posve slučajno, već je naprotiv objašnjivo kako u strukturi samoga teksta, vrlo bogatoga kratkim i jezgrovitim primjerima, tako i u kontekstu prosvjetiteljske vjere u razum i znanost. O motivu Kolumbove religioznosti, premda je izostala kod Leopardija, govori se, među ostalim, u dvama filološkim istraživanjima. Paola Tesi smatra da je Leopardi podatak o epizodi pomrčine pronašao upravo u tekstu Fernanda Colomba i povlači paralelu između *Dijaloga Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* i *Historija*, uočavajući brojne sličnosti na sadržajnoj i na tekstualnoj razini (Tesi 1995: 143–144). Još jedan mogući izvor informacija o Kolumbu za *Povijest astronomije*, iako ga sama Tesi smatra manje vjerojatnim, mogao bi biti tekst *Novi svijet* (*Mondo Nuovo*) Tommasa Stiglianija, koji se temeljio upravo na *Historijama* Fernanda Colomba i koji je također postojao u bogatoj biblioteci Leopardijeva oca u Recanatiju, u rimskome izdanju iz 1628. godine (Tesi 1995: 143).

Novella Primo smatra da je lik Kolumba iz *Povijesti astronomije* svakako preteča ili model za kratku priču u *Moralnim djelcima* (*Operette morali*) i, pozivajući se na esej Emilija Giordana, definira ga upravo kao čarobnjaka (usp. Giordano 2000: 125–140). Nadalje, Kolumbo, kako ga opisuje Leopardi u svome mladenačkom eseju, nije uopće prikazan kao junak nego se naprotiv ističe prijevarena domorodačkoga stanovništva, čime lik poprima negativne osobine (Primo 2012: 4). S druge strane, da je Leopardi želio isključivo naglasiti laž i prijevaru Kolumbova pothvata, bilo bi teško objasniti ovu drugu referencu na istraživača u *Povijesti astronomije*:

Hvalimo Magellana jer je proputovao oko svijeta, ali priznajmo zasluge Kolumbu, koji je prvi tražio, pronašao i predstavio novi svijet. (Leopardi 2020: 819)

Kolumbo se u citatu spominje u pozitivnome svjetlu, kao vrijedan hvale jednako koliko i Magellan ili možda čak i više. Walter Binni ističe oduševljenje mladoga Leopardija prema »progonjenim znanstvenicima-junacima i onima koji su pobijedili progonitelje«, prema »mučenicima razuma« Algarottijeva newtonizma (Binni 2014 sv. I.: 320). Leopardi s velikim entuzijazmom slavi mnoge znanstvenike, koje ne oklijeva definirati kao 'besmrtnike', a među najpoznatijima su Aristotel, Klaudije Ptolemej, Francis Bacon, Nikola Kopernik, Galileo Galilei, Johannes Kepler, René

Descartes i Isaac Newton. Leopardi je posebno veličao Newtona kao utemeljitelja sustava koji je obuhvatio sve istine svojih prethodnika i pritom eliminirao pogreške, a u tekstu ga je spomenuo čak osamdeset dva puta. Parigi nudi zanimljivo razmišljanje o Leopardijevu odnosu sa znanošću i pokazuje kako uspijeva primijeniti znanstvenu metodu na književnost, naglašavajući pritom važnost koju znanstveni napredak ima u Leopardijevu *opusu* (Parigi 2004: 425–426)⁴. Binni upozorava na moguće negativne interpretacije *Povijesti astronomije* (Binni 2014 sv. II.: 24). Kritičari su ustvari zauzeli radikalno suprotna stajališta, od onih koji su u potpunosti obezvrijedili esej i proglasili ga samo eruditskim djelom, do onih koji su ga ocijenili temeljnim djelom za Leopardijevo otkriće pjesničkoga poziva, dok Binni (2014 sv. II.: 24) smatra da se u djelu najjasnije ogledaju informativni i kulturni interesi mladoga autora. Što se tiče izvora korištenih za *Povijest astronomije*, Leopardi ih izričito navodi na kraju eseja, a Binni (2014 sv. III.: 32) tvrdi da se mladenačko djelo »prečesto temelji više na enciklopedijama i kompilacijama negoli na tekstovima iz prve ruke«. Bez obzira na rani interes za Novi svijet, čini se da se Leopardi ovim izvorima koristi samo u dokumentarističke svrhe, umjesto da iznese vlastita razmišljanja, kao što je slučaj kada opisuje astronomska znanja američkih naroda.

3. Esej o raširenim zabludama u starih naroda

Emilio Giordano, rekonstruirajući lik Leopardijeva Kolumba, povlači vrlo zanimljivu paralelu između *Povijesti astronomije* i *Eseja o raširenim zabludama starih naroda* (*Saggio sopra gli errori popolari degli antichi*). Da bismo doista razumjeli prvo djelo, piše Giordano (2000: 386), moramo se pozvati na drugo. Priča o Kolumbu iz *Povijesti astronomije* mogla bi se objasniti kroz priče o dvjema drugim velikim antičkim povijesnim ličnostima koje Leopardi opisuje u svome *Eseju o raširenim zabludama starih naroda*, a to su tesalska čarobnica Aglaonika i rimski vojskovođa Sulpicije Gal. Aglaonika, za koju se smatralo da je čarobnica, predstavlja u Leopardijevu *Eseju o raširenim zabludama starih naroda* negativan primjer osobe koja svoje znanje odlučuje rabiti za ideološku dominaciju nad drugima, tako što zlostavlja i ismijava djevojke (Leopardi 2020: 385–386). Suprotno tomu, kao zrcalna suprotnost grčkoj astronomkinji, drugi primjer dolazi iz rimskih vojnih redova. Naime, znanje o astronomiji Sulpicija Gala, vojskovođe i znanstvenika iz drugoga stoljeća prije Krista, pomoći će Rimljanima da pobijede u važnim bitkama i time zajamčiti prosperitet Rima, pa za Giordana (2000: 386) on predstavlja pozitivan primjer. Umjesto da ga zadrži za sebe i čuva vlastito znanje poput Aglaonike, general ga dijeli na dobrobit države. To su, dakle, dvije mogućnosti što se nude onima koji posjeduju neke znanstvene spoznaje, a na pojedincu je da odluči kako će ih primijeniti.

U tome smislu, Kolumbov lik u *Povijesti astronomije* postaje prilično problematičan i pun proturječja jer se on također koristi svojim znanjem kako bi dominirao. U *Eseju o raširenim zabludama starih naroda* opisuje se kako Kolumbo, pomoću vlastitoga iskustva, provjerava pretpostavku o antipodima koja se prethodno temeljila na analogiji, što je usko povezano s kontroverznom raspravom iz XVIII. stoljeća o pluralitetu svjetova⁵.

⁴ Na istu temu usp. Stabile (2001: 187–204).

⁵ Usp. Flammarion (1875).

U petnaestom stoljeću, nakon rođenja toga Talijana predodređenoga da uništi drevnu zabludu, da prevlada prepreke koje su se smatrale nepremostivima i da otplovi morem prema nepoznatoj polutci kako bi nam donio nove spoznaje o njezinim stanovnicima, Abulensis je glasno negodovao protiv onih koji su vjerovali u postojanje antipoda i osuđivao je njihovo mišljenje kao apsolutno pogrešno. (Leopardi 2020: 909)

U citatu referenca na Kolumba nije eksplicitna, ali mnogi kritičari, među kojima i Biancu (2004: 761) nisu oklijevali prepoznati u 'Talijanu' upravo denovskoga moreplovca koji se otisnuo onkraj Heraklovih stupova, granice koja se smatrala nepremostivom, da bi stigao do američkoga kontinenta i zatim se vratio natrag te podijelio senzacionalnu vijest.

Esej o raširenim zabludama starih naroda, nastao 1815. godine, predstavlja svojevrsni lov na pogreške u kojemu je temeljna namjera provesti znanstveno istraživanje, pronaći i ispraviti te pogreške. Na kraju eseja Leopardi ih definira kao »hridi o koje se razbija razum« (»scogli, nei quali la ragione va ad urtare«), podsjećajući tako na klasičnu metaforu koja znanost/znanje uspoređuje s plovidbom i koja će svoj vrhunac doseći u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza*. Prema Leopardiju, znanstveni bi se napredak morao temeljiti na osvješćivanju pogrešaka iz prošlosti. Kako objašnjava u svome djelu *Velika bilježnica misli*, cilj filozofije antičkih filozofa bio je »podučavati i stvarati«, dok moderna filozofija želi »razotkriti i prizemljiti«, a potonju treba podržavati i primjenjivati jer predstavlja »pravi način filozofiranja« (Parigi 2004: 429). *Esej o raširenim zabludama starih naroda*, u usporedbi s *Poviješću astronomije* od dvije godine prije, po Binnijevu se mišljenju temelji na širim i izravnijim čitanjima, kroz koja autor postaje moderniji i pokazuje se zrelijim sa stilskoga gledišta (Binni 2014 sv. III.: 32). Kod mladoga Leopardija javljaju se prve sumnje u ljudsku racionalnost »jer ljudi svladaju jednu pogrešku, ali upadnu u drugu pogrešku; prevladaju jednu predrasudu, a druga se predrasuda pojavi« (Binni 2014 sv. II.: 29). Naposljetku, svjedočimo prvim blagim satiričnim i ironijskim umetcima u kojima se Leopardi ruga grubim zabludama antičkih autora, poput vjerovanja da Sunce noću spava ili se odlazi ugasiti u more, a ovaj posljednji motiv ponovno će se pojaviti u pjesmi *Angelu Maiju* (*Ad Angelo Mai*).

4. *Angelu Maiju*

Ako se u *Eseju o raširenim zabludama starih naroda* pogreške pod svaku cijenu moraju razotkriti, baš kao i antičke bajke, situacija će se u pjesmi *Angelu Maiju* radikalno promijeniti.

Treće pojavljivanje lika Kristofora Kolumba, nedvojbeno je 'izazovnije' i 'sugestivnije' od prethodnih. Radi se o poznatoj Leopardijevoj pjesmi posvećenoj talijanskomu kardinalu i filologu, Leopardijevu suvremeniku, pronalazaču Ciceronove rasprave *De re publica*.

O ligurski smjeli odvjetče, / u zvijezdama i moru / ti otkri smisao života, / kad si s one strane Herkulskih stupova / i obala onkaj Oceana, / gdje se čini da navečer / praskaju valovi, kad u njih / sunce tone – / predavši se beskrajnim

strujama – / otkrio sjaj zapala sunca / i dan što se rađa, kad kod nas gine.
(Leopardi 1971: 24, 91–101)

U pjesmi *Angelu Maiju* Leopardi oslikava kontrast između junaštva antike i »obeshrabrujuće dosade modernoga doba« (Balzano 2009: 405). O pjesmi *Angelu Maiju* De Sanctis će u drugoj polovici 19. stoljeća napisati: »to je prva pjesma o svijetu kakvoga ga je vidio kao mladić. To je kao filozofija povijesti gdje je sve usklađeno, kao u nekoj shemi« (De Sanctis 1885: 168). Na taj način, u tome stihovnom spletu, nakon što je pohvalio Maija za veličanstveno otkriće, Leopardi se osvrće na brojne značajne Talijane, koje su resile mnoge vrline i koji su osjećali entuzijazam prema životu pa svojim primjerom mogu probuditi uspavane sunarodnjake. Među njima autor spominje Dantea, Petrarca, Ariosta, Tassa, Alfierija i, između posljednje dvojice, Kolumba.

Prvi problem koji valja razmotriti u pjesmi jest pitanje izvora. Sam Leopardi u *Bilježkama uz deset pjesama tiskanih u Bologni 1824. (Annotazioni alle dieci canzoni stampate a Bologna nel 1824)* otkriva klasične izvore za pjesmu: Kleomeda, Strabona, Juvenala, Stacija, Auzonija, Mimnerma i Geminusa (Giordano 2000: 389). Ipak, kritičari su primijetili i druge utjecaje u stihovima. Ovom će se prilikom spomenuti one koji se smatraju najzanimljivijima i prikazat će ih se kronološkim redom, zajedno s glavnim argumentima koji idu u prilog pojedinim hipotezama.

Mnogi su poistovjetili prikaz Kolumba iz pjesme *Angelu Maiu*, a djelomično i onaj iz *Dijaloga Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza*, s likom Odiseja, pritom uzimajući kao polazište Danteovo, a ne Homerovo viđenje junaka *nostosa* (Del Gatto 2001: 111–123; Giordano 2000; Zatti 2003: 59–60). I Leopardijev Kolumbo i Danteov Odisej opsjednuti su željom za spoznajom i otkrivanjem, koja ih neprestano tjera na akciju i izlaže ih tisućama opasnosti. Odisejev je grijeh *hybris* – preveliko samopouzdanje ili ponos koji ga navodi da prijeđe Heraklove stupove, pa će posljedično njegov 'ludi let'⁶ biti kažnjen iznenadnim brodolomom jer se usudio prekršiti Božja ograničenja. Kolumbo, novi Odisej, priveo je kraju svoj pothvat i zbog toga zaslužuje slavu, ali ipak će njegovo putovanje biti 'prokletu' zbog strašnih posljedica koje sa sobom nosi.

Bigi (1986: 86b–87b) u Ariostu (*Bijesni Orlando*, XV. pjevanje) vidi još jedan mogući izvor, iako je aluzija na Ameriku u ovome slučaju relativno nejasna i Kolumbo se izričito ne spominje: »[...] Od obala će drugi se odmaći/Što herkulsko su djelo obadvije/I kružim putem za suncem brodit./Nač nove zemlje, novi svijet otkriti«

⁶ U XXVI. pjevanju *Pakla* iz *Božanstvene komedije* Dantea Alighierija (Sapegno 1987: 299), putovanje Odiseja naziva se »folle volo« (»ludi let«) (stih 125). Ovaj izraz nosi duboko simboličko značenje i odražava temeljni sukob između ljudske težnje za spoznajom i božanskih granica koje čovjeku postavlja Stvoritelj. Odisej, junak iz grčke mitologije, personifikacija je ljudske želje za neprestanim istraživanjem i znanjem. Njegovo putovanje preko oceana, koji u Danteovo doba okružuje nenaseljenu južnu hemisferu, postaje metafora za težnju čovjeka prema nepoznatome, prema onome što nadilazi granice ljudskoga iskustva i razumijevanja. U trenutku kada Odisej izdaleka ugleda planinu Čistilišta, koju nijedan smrtnik ne smije dosegnuti za života, postaje jasno da je prekoračio granice dopuštenoga. Njegova želja za istraživanjem vodi ga izvan okvira ljudskih granica, i zbog toga slijedi božanska kazna. Oluja koja se podiže, simbol božanske intervencije, potapa brod i označava kraj Odisejeva puta, ali i njegova života. Ova kazna nije samo fizička već i duhovna jer pogađa Odisejev ponos – njegovu oholost i pretpostavku da se može suprotstaviti božanskom redu. Dante kroz Odiseja upozorava na opasnosti ljudske preuzetnosti i težnje za znanjem koje prelaze granice dopuštenoga te prikazuje tragiku junaka koji se usudio posegnuti za onime što pripada isključivo božanskoj sferi.

(Ariosto 1997: 118). Nadalje, s hipotezom o Tassovu utjecaju složili su se svi Leopardijevi komentatori, posebice u pogledu 31. i 32. oktave XV. pjevanja epa *Oslobođeni Jeruzalem* (*Gerusalemme liberata*). Tasso (1988: 455), naime, naglasak stavlja na Kolumbovu „odvažnost“ (*ardimento*) i kaže da velikodušan i neustrašiv, on svladava opasnosti mora, vjetra i »sumnjivu klimu« (*dubbio clima*) i stječe vječnu slavu. Zatti (2003: 61) također uočava sintagmu 'malen papir' (*breve foglio*) u Tassovu XIV. pjevanju, u oktavi 76., a odnosi se na upute koje će pomoći Carlu i Ubaldu da oslobode Rinalda iz Armidina labirinta, što podsjeća na sintagmu 'malena karta' (*breve carta*) iz pjesme *Angelu Maiju*.

Još jedno moguće nadahnuće nalazimo u Galileu, koji je svojim dalekozorom prekoračio nebeske Herkulove stupove i otkrio reljefastu/neravnu površinu Mjeseca i Jupiterove satelite te je promatrao Mliječni put (Zatti 2003: 62). Naime, treba uzeti u obzir da se u XVII. stoljeću Kolumba često uspoređivalo s Galileom, kao što je navedeno u X. pjevanju Marinova epa *Adonis* (*Adone*), u kojem se uspoređuje »istraživača mora«, odnosno Kolumba, s »proučavateljem neba«, odnosno Galileom (Marino 1988: 513-514). Jedan je, naime, otkrio prostranstva Zemlje, a drugi Svemira, i to ne samo pomoću teorijskih nagađanja nego prije svega njihovom empirijskom provjerom, što je temelj znanstvene metode (Parigi 2004: 424). Ipak, djelo koje je najviše utjecalo na oblikovanje Leopardijeva Kolumba po Bigijevu (1986: 87) je mišljenju Parinijeva oda *Cjepivu protiv velikih boginja* (*L'innesto del vaiuolo*). U Parinijevoj odi, kao i u Tassovu epu, Kolumbo je predstavljen kao lik koji se ne boji nepoznatoga (»neznani tijek«, »nepoznati vjetrovi«, »neistražene ravnice«, »beskrajni ocean«) nego ga osvaja i čini ga novim (»novi pol«, »nove zvijezde«, »nove oluje«) (Parini 1975: 1). Bigi se također osvrće na Robertsonovo djelo *Povijest Amerike*, jedan od glavnih tekstova o Americi i siguran izvor za *Dijalog Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza*. Čini se da je Bigi jedini koji ga je uzeo u obzir i kao vjerojatan izvor pjesme *Angelu Maiju*, navodeći zanimljiv opis Kolumba u Robertsonovu tekstu:

[...] u sebi je spajao vatreni temperament i stvaralački i napredan um s drugačijim vrstama vrlina, koje se rijetko združuju s tim osobinama. Posjedovao je savršeno znanje o ljudskome rodu, zavodljivo ophođenje, strpljivu ustrajnost u provedbi svakoga plana, potpunu kontrolu nad vlastitim osjećajima i dar nadvlada tuđe i njima upravlja. (Robertson 1821: 50-51)

Giordano kao još jedan izvor predlaže talijanskoga prosvjetiteljskog pjesnika Vincenza Montija te pronalazi dodirne točke između pjesme *Angelu Maiju* i Montijeve ode *Gospodinu Montgolfieru* (*Al signor di Montgolfier*). Montijev subjekt povijesna je osoba koja je također prirodno težila »prevladavanju svake prepreke, kršenju ljudskih granica svjesnim igranjem s vlastitim životom i vlastitom smrću«. (Giordano 2000: 391)

Konačno, Bigi sugerira da je roman *Corinne, ou de l'Italie* Madame de Staël potaknuo Leopardija da uključi motiv Kolumba u pjesmu. Naime, u svojoj improviziranoj pjesmi na Campidogliu naslovni lik Corinne slavi Dantea, Petrarca, Ariosta i Tassa zajedno s talijanskim »neustrašivim putnicima« (*intrépides voyageurs*) (Bigi 1986: 88b).

Iako su, kako smo dosad vidjeli, književni kritičari identificirali različite izvore iz kojih je Leopardi vjerojatno crpio inspiraciju, važno je istaknuti da je njegov pristup

liku Kolumba u pjesmi *Angelu Maiu* posve originalan i jedinstven. To znači da autor uvažava izvore, ali reinterpreтира lik Kolumba kroz vlastitu filozofsku i estetsku prizmu. Razlog odmicanja od raznih izvora valja tražiti u evoluciji Leopardijeva razmišljanja u razdoblju oko 1820. godine. Tada se, naime, razvijaju njegove dvije važne osobne teorije: teorija o iluzijama i teorija o užitku. U razvoju prve teorije Leopardi vodi bitku protiv razuma i civilizacije te pokušava obraniti iluzije⁷. Uz teoriju iluzija tu je i druga, koja se razvila iz prve i koju je Leopardi definirao u djelu *Velika bilježnica misli*, u razdoblju od 1818. do 1820.:

Prema ovoj teoriji, temeljni tvorbeni element čovjeka je samoljublje, urođeni i neukrotivi instinkt koji svakoga pojedinca tjera na očuvanje života i ostvarivanje zadovoljstva i sreće. Ali užitak i sreća za kojima svaki čovjek traga, u svojoj su biti beskonačni, pa stoga, u konačnom svijetu u kojem smo prisiljeni živjeti i koji nas zapravo jedini zanima, nisu nikad u potpunosti dostižni. Iz toga proizlazi nužna, temeljna čovjekova nesreća, čak i kada nema nekih posebnih teškoća i boli: ona nesreća koju Leopardi poistovjećuje s dosadom i koja nastaje upravo iz spoznaje da naša želja za užitkom i srećom nikada ne može biti zadovoljena, te da je, u odnosu na tu želju, sve što nam život nudi taština. (Bigi 1986: 90)

Imajući stoga na umu Leopardijeva razmišljanja o ulozi prirode u vrijeme kada pjesma nastaje, možemo razumjeti pohvalu Kolumba u pjesmi jer u njegovu liku prevladava upravo „prirodnost“: pokreću ga velike iluzije, junačka želja za slavom i plovidbom nepreglednim morima uspijeva se oduprijeti dosadi. Unatoč tome, posljedice Kolumbova pothvata su dramatične jer premda je pothvat „veličanstven“, s druge strane »uzrokuje daljnje udaljavanje od maštovitoga antičkog svijeta« (Bigi 1986: 90). Naime, »postavljanjem stvarnih granica, sva je maštanja o nepoznatim i potencijalno nepostojećim mjestima učinio uzaludnima« (Primo 2012: 4). Kolumbov čin, koliko god bio pozitivan u svojoj osnovi, prouzročio je nepopravljivu štetu cijelomu čovječanstvu. On je poravnao Zemlju učinivši je jednoličnom (»evo,

⁷ U temeljima Leopardijeve filozofske misli leži uvjerenje da je konačni cilj čovjeka postizanje sreće, no ne one prolazne i trenutačne sreće koja se temelji na zadovoljenju tjelesnih potreba i nagona, već vječne i beskonačne sreće u prostoru i vremenu. Svijest o neizbježnoj nemogućnosti postizanja tog ideala vodi čovjeka prema suprotnome ishodu – stanju duboke nesreće i egzistencijalnoga nezadovoljstva. U prvoj fazi svoga filozofskoga promišljanja Leopardi smatra da priroda, poput dobroćudne majke, čovjeka spašava od potpune patnje stvaranjem iluzija koje prikriju njegovu sudbinu. Te iluzije, koje su duboko ukorijenjene u poeziji starih naroda i u čarobnim svjetovima djetinjstva, igrale su ključnu ulogu u uljepšavanju života naših predaka i održavanju njihova duhovnoga blagostanja. Međutim, proces modernizacije i civilizacijskoga napretka te iluzije neminovno je uništio, ostavljajući modernoga čovjeka suočenoga s prazninom i očajem. Ovdje se jasno osjeća utjecaj Rousseaua i njegovih ideja o mitu 'plemenitoga divljaka' i zlatnoga doba, koji naglašavaju gubitak iskonske sreće kroz napredak civilizacije. U svome ranom promišljanju o ovoj dekadenciji modernoga čovjeka mladi Leopardi nalazi izlaz u konceptu herojske akcije, poznatom kao 'titanizam'. Kroz prezir prema vlastitome životu i spremnost na rizik, čovjek se suočava s neizbježnom sudbinom, prkoseći joj i time pronalazeći smisao u tome otporu. Ovaj herojski ideal postaje mjerom za istinsku vrijednost postojanja. Međutim, u kasnijoj fazi svoga intelektualnog razvoja, Leopardijev sustav iluzija i prirode postupno ulazi u krizu. U tome razdoblju dolazi do jačanja njegova materijalizma te konačnoga oblikovanja 'teorije o užitku'. U tome novom filozofskom okviru Leopardi se distancira od ideala titanizma i prelazi prema pesimističkoj viziji svijeta, gdje se sreća definira kao neostvariva, a patnja postaje neizbježan dio ljudske egzistencije. (Usp. Leopardi 1992)

sve je slično») i sveo je na »kratku kartu«. Iskorijenio je maštanje nezreloga čovječanstva, ubio ga je istinom. Uništio je čaroliju čitave pjesničke tradicije od Lukrecija do Tassa koja je, naprotiv, promicala čudesno. »Otkrivanje« nije učinilo ništa osim što je povećalo »ništavilo« (Del Gatto 2001: 111–112).

Kako se stvarni svijet povećava, imaginarni se smanjuje pa postajemo svjedoci prostorne neusklađenosti jer malo postaje veliko, a veliko postaje malo, kao u složenoj »igri dimenzija« u kojoj je svijet sada »elastičan prostor« (Muñiz Muñiz 1993: 83–84). Leopardi definira Kolumba kao »hrabroga ligurskog sina« (tal. *ligure ardita prole*), što je isti pridjev kojim opisuje Angela Maija kao »hrabroga Talijana« (tal. *Italo ardito*) na početku pjesme (usp. Blasucci 1985: 91; Balzano 2009: 406), stvarajući odmah izravnu vezu s osobom kojoj je pjesma posvećena. Tako Kolumbu daje povlašteni položaj u usporedbi s drugim slavnim Talijanima spomenutima u pjesmi. Kolumbo je privilegirani jer se odmah ističe njegova junačka komponenta, koja je doduše, prilično složena i dramatična jer se Kolumbo, junak s nametnutim granicama, kreće »između zvijezda i mora«, tj. »bezgraničnim« prostorima. I sva se drama odvija u tome prostoru: Kolumbo je postavio nepobitne granice tim beskrajnim prostorima (Primo 2012: 4). Binni (2014 sv. I.: 113) govori o »strastvenom divljenju« i »junačkom poticaju«, a o junaštvu također piše Giordano (2000: 391) prateći Kolumbovu evoluciju na Leopardijevim stranicama: ako je u *Povijesti astronomije* imao ulogu čarobnjaka, u pjesmi *Angelu Maiju* on konačno postaje junak, a u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* će naposljetku biti samo putnik. U svijetu koji više ne poznaje junake Kolumbo predstavlja »gotovo arhetipsku sliku hrabrosti« (Giordano 2000: 392–393) jer s jedne strane teži slavi, i zapravo je ušao u povijest kao epski moreplovac, ali s druge je strane izrazito svjestan veličine izazova.

Biancu (2004: 761) primjećuje da je kod Leopardija Kolumbo uvijek povezan s prostorom znanja: u *Povijesti astronomije* on iskorištava svoje znanje iz astronomije, dok u *Angelu Maiju* otkriva granice svijeta. Nositelj je izvornoga znanja koje se temelji na iskustvu, znanja koje dokida pogreške i definira ono što je dotad bilo neodređeno. Ukratko, odražava modernu filozofiju. Za Cristaldija (2001: 70–71) Kolumbova je znatiželja ta koja je narušila antičku ravnotežu: prirodne granice i prepreke u plovidbi služile su da je očuvaju.

Ariosto je prirodi dao glas a da se pritom »nije otkrila«, opisao je nevjerojatno putovanje upravo zato što je temeljeno na mašti, dok ono Kolumbovo, budući da je stvarno, završava uništavanjem te iste fantazije. I tako, kada se čini da Leopardi osuđuje putovanje kao radnju, nastaje Zattijeva (2003: 65–66) definicija koja pjesnika naziva »sjedilačkim putnikom«, »pjesnikom neputovanja«, i prisjeća se besmrtnih stihova pjesme *Beskrajnost (L'infinito)* »Al sjedeći te motreći« (Leopardi 1971: 62).

Muñiz Muñiz smatra da Leopardi rješava problem prostora na dva načina. Prvi se sastoji od povećanja udaljenosti, tako da sve postaje »neodređenije« i »nejasnije«, dok drugi uključuje »sjedjenje« bez »gledanja« ili »putovanje kako bi se pobjeglo od dolaska« (Muñiz Muñiz 1993: 94).

5. Dijalog između Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza

Četiri godine nakon pjesme *Angelu Maiju* lik Kolumba se još jednom i posljednji put pojavljuje 1824. u Leopardijevoj kratkoj priči u kojoj je glavni lik. U bilješkama

uz priču autor jasno naznačuje Robertsonovu *Povijest Amerike* kao izvor, međutim »Kolumbovo putovanje gubi u potpunosti svoju povijesnu dimenziju« (Giordano 2000: 13) i doživljava svojevrstu transformaciju.

Dijalog Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza, napisan je između 19. i 25. listopada 1824. godine i objavljen najprije u firentinskome časopisu *Antologia* zajedno s *Dijalogom Timandra i Eleandra* (*Dialogo di Timandro ed Eleandro*) i *Dijalogom Torkvata Tassa i njegova domaćeg duha* (*Dialogo di Torquato Tasso e del suo genio familiare*) u siječnju 1826., a zatim u djelu *Moralna djela* (*Operette morali*) 1827. Spomenute kratke priče odabrao je Pietro Giordani, a povod za objavu u časopisu⁸ bio je oprezno ispitivanje stava onodobnih cenzora. Nadalje, s obzirom na to da je Leopardi pristao na objavu, može se pretpostaviti da je ta tri djela smatrao ne samo posebno „prihvatljivima“ već i reprezentativnima za cjelokupno djelo (Cellerino 1995: 312). U *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* Leopardi donosi vrlo osobno razmišljanje o Kolumbovu putovanju (Balzano 2009: 412), uvelike se distancirajući od prikaza u pjesmi *Angelu Maiju*. Ako su u pjesmi glavne točke bile Kolumbovo junaštvo i negativne implikacije otkrića, u kratkoj priči usredotočuje se više na individualnu i psihološku dimenziju istraživača.

Što se tiče korištenih izvora, prvo spomenuto djelo je Robertsonova *Povijest Amerike* koja predstavlja, kao što smo već spomenuli, jedini izvor izričito citiran u rukopisu (Tesi 1995: 139) i potvrđena je u popisu iz listopada 1824. godine. To bi značilo da je Leopardi napisao *Dijalog Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* odmah nakon čitanja Robertsonova djela. Utjecaj *Povijesti Amerike* na *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* prepoznali su, među ostalima, Fubini (1966), Bigi (1986), Besomi (1995), Tesi (1995) i Balzano (2005), koji su ih pažljivo usporedili, ističući njihove sličnosti i razlike. Osobito su istaknuli kako postoje brojni dijelovi teksta koje je Leopardi preuzeo od Robertsona, gotovo doslovno, kako na narativnoj, tako i na tematskoj i leksičkoj razini.

Postoji, zatim, još jedan izvor čiji utjecaj na *Kolumba* kritičari jednoglasno prepoznaju, a to je *Putovanje mladog Anaharisa* u Grčku (*Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*, 1788.) francuskoga arheologa i numizmatičara Jean-Jacquesa Barthélemyja. Prema Galimbertiju (1998: 497–498), čitajući Barthélemyja 1823. godine Leopardi je otkrio postojanje antičkoga pesimizma, što je pomoglo stvaranju osobne filozofije takozvanoga kozmičkoga pesimizma. Iz Barthélemyjeva djela Leopardi prenosi nekoliko ulomaka u *Bilježnicu misli*, uključujući onaj o Lefkadskoj hridi i o tome kako su stanovnici Lefkade svake godine prinosili ljudsku žrtvu Apolonu, a u slučaju da žrtvovana osoba ne bi umrla u moru, jednostavno bi je prognali iz grada. Parigi (2004: 438) smatra da je upravo to bila inspiracija za epizodu s ribnjakom⁹ u djelu *Velika bilježnica misli* i za nacrt priče o Sapfinu *Lefkadskom skoku* (*Il salto di Leucade*), za koji Tesi (1995: 138–140) smatra da je kasnije pretočen u *Dijalog Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza*.

Kritički pisci kažu, kako si čitao ili čuo, da su se nesretni ljubavnici, strmoglavljujući se u more s hridina Santa Maura (koja se tada zvala Leukada)

⁸ Spomenute kratke priče bit će objavljene i u milanskome listu *Nuovo ricoglitore* u brojevima iz ožujka i travnja 1826. godine, a potom izdane i u obliku izvotka u istome listu.

⁹ Usp. bilješku 16.

te spasivši se, oslobađali milošću Apolona od ljubavne strasti. Ja ne znam, da li se mora vjerovati, da su postizavali onaj učinak, ali dobro znam, da im je, kad su se oslobodili one pogibelji, barem za kratko vrijeme, čak bez Apolonove sklonosti, život, koji su prije mrzili, postao mio, ili su ga još više cijenili i zavoljeli. (Leopardi 1961: 160)

S druge strane, Cristaldi (2001: 80–81) i Primo (2012: 9–10) procjenjuju da je Leopardi crpio iz Ovidija verziju mita sadržanu u *Sapfinome pismu Faonu (Heroide, XV)* koja podsjeća na mit o Deukalionu i Piri, koji Leopardi navodi i u *Bilješci o Posljednjoj Sapfinoj pjesmi (Premessa all'Ultimo canto di Saffo)*. Primo (2012: 10) zatim ukazuje na još jedan mogući Ovidijev utjecaj, ovaj put iz *Metamorfoza*. Radi se priči o Keiksu i Alkioni, gdje bi hrid u Lefkadi predstavljala »varijaciju u okomitom smjeru« na klasičan mit o Herkulovim vratima i vodoravno prekoračenje ove granice (Primo 2012: 11). Leopardi, primjećuje Del Gatto, uvodi u priču klasične izvore, svojevrsne „antičke bajke“, kako bi ih zatim opovrgnuo. No, dok nam ih predstavlja, stil priče o Kolumbu drastično se mijenja, postaje više lirski, gotovo bajkovit, otkrivajući tako »neku neodređenu nostalgiju za svijetom netaknutih iluzija« (Del Gatto 2001: 13–14). Temeljna novost ove kratke priče je ton, koji je jasno razlikuje od pjesama poput *Angelu Maiju* ili *Pobjedniku u igri loptom (Ad un vincitore nel pallone)*, ali i od sličnih kratkih priča kao što su *Povijest ljudskoga roda (Storia del genere umano)*, *Dijalog fizičara i metafizičara (Dialogo di un Fisico e di un Metafisico)*, *Dijalog Timandra i Eleandra*, *Dijalog Torkvata Tassa i njegova domaćeg duha* ili *Pohvala pticama (Elogio degli uccelli)*. Leopardi u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* postiže novi, opušten ton, koji je rijedak u korpusu njegove proze, koji se već nazire u opisu noćnoga neba, što savršeno pristaje uz intiman i iskren dijalog dvojice sugovornika. U tome životnom trenutku Leopardi, koji »poznaje ili vjeruje da poznaje [...] okrutnu i grubu istinu o ljudskome stanju« i koji zbog toga gleda na svijet sa zadržskom, »čvrsto vlada i kontrolira svako prepuštanje osjećajima i mašti« (Besomi 1995: 99). »Umjerenom arhaizmu« prisutnom u *Povijesti ljudskog roda*, Leopardi u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* suprotstavlja ritmičku strukturu koju, među ostalim, određuju »pristojna i odmjerena pitanja bez govorničkoga nasilja« (Bigi 1950: 412). Ovaj ritam dodatno oblikuje upravo obilje pitanja, gomilanje imenica i aliteracija. Još jedna osobina djela je takozvani „neodređeni“ jezik, sastavljen od pridjeva kao što su 'nepoznat', 'dalek', 'jedinствено i ogromno more'; uz pokazne zamjenice 'onaj'/'ona', koje potiču maštu čitatelja, stvarajući osjećaj beskonačnosti, kojima se suprotstavljaju izrazi »na ovim brodovima«, »usred ovoga mora«, »u ovoj nepoznatoj samoći« koji jasno oslikavaju Leopardijev dubok osjećaj egzistencijalne izolacije i nemogućnost bijega iz vlastitoga unutarnjeg svijeta. Tu su i izrazito poetične riječi poput 'noć' i 'noćno', koje evociraju sliku beskonačnosti, spajajući se s prostranstvima mora i vraćajući nas Leopardijevoj teoriji o užitku u kojoj uvijek prevladava sklonost prema „nepoznatom“ nad „poznatim“ jer neodređenost i neiscrpnost predstavljaju izvore estetske i egzistencijalne kontemplacije. Naposljetku, valja spomenuti i vrlo originalnu ulogu prirode u ovoj kratkoj priči. U djelu *Dijalog prirode i duše (Dialogo della Natura e di un'Anima)* alegorijski lik prirode opravdava svoje postupke objašnjenjem da mora izvršavati naredbe nadređenoga bića-sudbine, dok u drugoj kratkoj priči iz iste zbirke *Dijalog Prirode i*

Islandanina (Dialogo della natura e di un Islandese) priroda postavlja stalne prepreke liku Islandanina. U priči posvećenoj Kolumbu, međutim, prisutnost prirode djeluje utješno, naslućuje se njezina ljepota i dobrota, toliko da se smatra nekom vrstom trećega sugovornika, likom za sebe poput one prirode koja ne odgovara na pitanja u *Noćnom pjevu lutajućega azijskog pastira (Canto notturno di un pastore errante dell'Asia)*.

Među najpopularnijim temama kojima se Leopardi opširno bavio nalazimo dosadu. Primjerice, u *Bilježnici misli* riječ 'dosada' (tal. *noia*) i njezini izvedeni oblici zabilježeni su sto pedeset dva puta.

Dosada je na neki način najuzvišeni ljudski osjećaj. Ne zato, što ja vjerujem, da se iz takvog osjećaja rađaju one posljedice, koje su neki filozofi ocijenili, kao one iz kojih treba izvesti zaključak, nego zato, što se ne možemo zadovoljiti ničim zemaljskim, pa tako reći ni cijelom zemljom. [...] dosadu slabo poznaju ljudi bez ikakve vrijednosti, a vrlo malo ili ništa drugi živi stvorovi. (Leopardi 1961: 281-282)

Proučavatelji Leopardija često se bave njegovim korištenjem motiva dosade upravo u kratkoj priči posvećenoj Kolumbu.

Kako primjećuje Del Gatto (2001: 122), u priči postoje dva različita poimanja dosade: kad lik Gutierrez spominje dosadu, misli na osjećaj umora, blagu neugodnost: »pomalo me [plovidba] ispunjava dosadom« (Leopardi 1961: 157), dok je lik Kolumba doživljava mnogo dublje, kao *taedium vitae*. Pojam dosade nalazimo kod Leopardija u najmanje dvije klasične opreke, a to su 'dosada i kretanje' te 'dosada i rizik'. Kretanje predstavlja sredstvo za ublažavanje dosade te je stoga moguće privremeno pobjeći od učmalosti tako da se putuje. Putovanje je samo po sebi privremena radnja, ali takva koja se s vremenom može ponoviti. Istinski sretno vrijeme za Leopardija je vrijeme »tranzita: prolaska kroz vrijeme i prostor, plovidbe unutar njih« (Balzano 2009: 419). Jedino moguće mjesto je „ne-mjesto“. Kolumbo, čovjek u pokretu, u svome junačkom putovanju, u svojoj neprekidnoj plovidbi, predstavlja primjer koji treba slijediti, a priča postaje »pohvala životu koji ovisi »o milosti i nemilosti putovanja« (Balzano 2009: 420). Putovanje Leopardijeva Kolumba u ovome slučaju nije ništa drugo nego »potpuna neizvjesnost“, bez vremena i bez prostora, čija je jedina pozadina *ubicumque caelum et ubicumque mare* (Balzano 2009: 421-422). I za Picana (2009) »putovanje postaje lutanje“, a putnik-Kolumbo postaje „litalica“ jer neprestano bježi i u neprekidnome je kretanju. Jednako tako Leopardi u *Pohvali pticama* hvali ptice jer one »svakoga trenu mijenjaju mjesto« (Leopardi 1961: 166). Otuda i pohvale putovanjima koja upravo zbog svoje dobrovoljne i nepotrebne prirode omogućuju ljudima da poput ptica pobjegnu od dosade. Naime, među svim vrstama kretanja prednost se daje putovanju, pod uvjetom da nema preciznoga cilja i da nije racionalno organizirano (Strappini 2012: 7). Za Kolumba putovanje ima veći značaj od samoga dolaska na cilj; plovidba postaje važnija od otkrića. Nadalje, za Leopardija putovanje ima metafizičku i pjesničku dimenziju:

Tko mnogo putuje, taj je u prednosti pred drugima, što se predmeti njegovih sjećanja brzo gube u prošlosti i to na taj način, što ta ista sjećanja dobivaju kroz

kratko vrijeme onaj neodređeni poetski čar, koji ostali samo rijetko doživljuju. Tko uopće nije putovao, taj utoliko gubi, jer se sva njegova sjećanja odnose na predmete, koji su u njegovoj blizini, a onda, jer su nazočna sva mjesta, na koja se odnosi njegovo sjećanje. (Leopardi 1961: 87)

Muñiz Muñiz smatra da Kolumbovo putovanje u kratkoj priči nije otkrivanje novoga svijeta povijesnoga Kolumba nego prije putovanje kao „distrakcija“, »putovanje bez iluzija ›londonskoga‹ Kolumba, moderno pogođenoga dosadom« (Muñiz Muñiz 1993: 94). S druge strane, za Cristaldija putovanje implicira »najdramatičnije reakcije na *taedium vitae* sve do najradikalnijeg i najnasilnijeg oblika otklona« (Cristaldi: 2001: 80), odnosno skoka s Lefkadske hridi, kako ga tumači Leopardi: »Svako je putovanje, po mom mišljenju, kao neki skok s Leukadske litice, a, jer tvori istu korist, ali trajniju, kakvu skok ne bi mogao učiniti, zato ga ono u ovom slučaju mnogo nadmašuje« (Leopardi 1961: 160).

Kolumbovska parabola, od čarobnjaka u *Povijesti astronomije* do junaka u *Angelu Maiju*, kulminira upravo u liku putnika iz *Dijaloga Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza*. Kolumbo je sada već izgubio sva obilježja junaštva da bi poprimio crte modernoga lika (Picano 2009: 4). On je putnik usredotočen na svoja vrlo osobna promišljanja o duboku značenju putovanja, »čovjek koji traga za sirenom, za iluzijom da postoji olakšanje od dosade u svakodnevnom životu« (Giordano 2000: 396–397). Priča posvećena Kolumbu definirana je kao »suočavanje s vlastitim kompleksom lomljivih izvjesnosti« (Fenoglio 2006: 121) i brojni su se znanstvenici pozabavili upravo motivom sumnje u Leopardijevu djelu.

Tako Novella Primo (2012: 5) dijeli tekst u tri velike cjeline koje odgovaraju jednakome broju Kolumbovih govora te ih sažima u tri ključna pojma: sumnja, neizvjesnost i istraživanje. U prvome govoru Kolumbo uviđa mogućnost da su njegova nagađanja iluzorna; u drugome hvali putovanje jer, ma koliko bilo rizično, ono je lijek protiv dosade; u trećem i posljednjem vraća se na prvu točku, nabraja predviđanja o kopnu i raspravlja o mogućnosti da se domogne cilja. Glavni lik priče je »čovjek sumnje i nesigurnosti« (Tesi 1995: 155), za razliku od mitskoga i povijesnoga Kolumba, »čovjeka izvjesnosti« (Besomi 1995: 122). Stvarni Kristofor Kolumbo krenuo je na svoj put s jasno definiranim ciljem – otkriti Novi svijet, što je na kraju i ostvario. Leopardijev je Kolumbo, naprotiv, nesiguran u svakome pogledu: u svojim govorima, u pretpostavkama o završetku putovanja (Getto 1965: 325). Pokazalo se da su nagovještaji kopna, na koje se također oslanjao, nedosljedni i to ga navodi na sumnju u valjanost cijele njegove temeljne pretpostavke, da doista može »pronaći novu zemlju« (Besomi 1995: 122). Kolumbova sumnja je toliko duboka i ukorijenjena da on čak i ne pokušava umiriti svoje suputnike.

U trenutku kada Gutierrez postavlja pitanje »[...] da li si još tako siguran [...] ili [...] počinješ sumnjati?« (Leopardi 1961: 157), nedvojbeno potiče sumnju u Kolumbu, koji upravo tada počinje preispitivati vlastita uvjerenja i suočavati se s nizom novih pitanja. Ovdje se radi o „zamišljenom“ Kolumbu koji neprestano razmatra i preispituje se te predstavlja mnogo ljudskiju verziju slavnoga istraživača koji nema konačnih odgovora, već samo pitanja. No, priča se sastoji i od čekanja jer plovidba kao da se neprekidno produljuje, beskrajna je, u »prostoru koji kao da nema granica« i u »vremenu kojem kao da nema kraja« (Getto 1965: 325). Između Kolumba i Amerike

stvorila se razdaljina koja ih, čini se, dijeli zauvijek. I zaista, završetak priče stvarao je i nastavlja stvarati brojne nedoumice kritičarima. Naime, prema nekima, stalno odgađano otkriće zapravo se neće ostvariti (Giordano 2000: 398) i ishod ekspedicije nije bitan. Upravo su bdijenje i čekanje poželjna stanja (Giordano 2000: 397). U tome smislu putovanje postaje »način beskrajnoga odgađanja kraja« (Cristaldi: 2001: 90) i Cristaldi smatra da je ono antiteza tipično leopardijevskomu motivu samoubojstva kao rješenja za sve zemaljske muke (Cristaldi: 2001: 94):

Bio mi je izuzetno dojadio život, na rubu ribnjaka u mom vrtu, pa gledajući vodu i drhtavo se nagnuvši, razmišljao sam: da se bacim unutra, odmah bih isplivao, popeo bih se na rub, i dok bih se trudio izići nakon velika straha od gubitka života, vrativši se neozlijeđen, osjetio bih trenutak zadovoljstva što sam preživio i naklonost prema ovom životu koji sada toliko prezirem, a koji bi mi se tada činio vrijednijim. Tradicija vezana uz skakanje s Lefkadске hridi mogla bi se temeljiti na sličnom promišljanju. (Leopardi 1921: 39)

Učiniti nešto rizično dakle, »barem na nekoliko trenutaka vraća nam okus života« (Bigi 1986: 95), »čini nam život dražim« (Leopardi 2020: 569). To je polazište na kojemu Tesi gradi svoju raspravu o nastanku priče. Navedeni citat, koji su kritičari datirali između studenoga i prosinca 1819. godine, najčešće se navodi kada je u pitanju motiv rizika kod Leopardija (Tesi 1995: 136–137). Prve skice *Moralnih djelca*, 'izvjesnih prozica', kako ih sam autor definira, također sežu u razdoblje između 1819. i 1820. godine. Tesi (1995: 136–140) stoga smatra da je tema rizika vjerojatno već bila dijelom projekta *Moralnih djelca*, ili bolje rečeno jedne priče pod radnim naslovom *Lefkadski skok* (*Salto di Leucade*), spomenute u zapisu iz listopada 1823. godine. Leopardi vjerojatno nije razmišljao o ponovnome korištenju lika Kolumba ili je to već bio odbacio. Ne znamo je li Leopardi već bio napisao priču o riziku ili je nikad nije napisao, ali ono što znamo jest da je u listopadu 1824. završio čitati Robertsonovu *Povijest Amerike*, za koju Tesi (1995: 140) smatra da je »zapalila iskru u piscu« i koja je dovela do priče kakvu danas imamo.

Rizik ima posebnu vrijednost jer »je to trenutak nužan da se obnovi osjećaj užitka koji navika uništava« (Balzano 2009: 413), što i Bigi (1986: 96) pronalazi u posljednjim stihovima pjesme *Pobjedniku u igri loptom* i upravo u pjesničkome motivu 'vala' vidi referencu na Lefkadsku hrid iz djela.

Plovidba je dugotrajan i rizičan podvig protiv boli življenja, a upravo preuzimanje takvih rizika može nam donijeti dugo očekivani tračak sreće (Giordano 2000: 398), baš kao što ga je Kolumbo formulirao u svome govoru, tvrdeći da nas rizik tjera da ponovno otkrijemo vrijednost nečega:

Kolika su dobra, za koja se, kad ih posjedujemo, ne brinemo; čak kolike se stvari, koje nemaju ni naziv dobara, čine vrlo drage i vrlo dragocjene moreplovcima, i to samo zato, jer ih nemaju! Tko je ikada ubrojio u broj ljudskih dobara, da imaš pod nogama malo zemlje, koja bi ti služila kao oslonac? Nitko, osim moreplovca, i na prvom mjestu mi, koji, zbog velike neizvjesnosti u uspjeh ovoga putovanja, nemamo žarče želje nego da ugledamo neki kutak zemlje. (Leopardi 1961: 160)

Kolumbo, koji živi riskirajući, kako to Leopardi naglašava u pozivu »[...] à l' *hasard*, alla ventura« ([...]na rizik, na pustolovinu) (Leopardi 1997: 512), može vrlo malo izgubiti te si može »dopustiti da uloži sve u *obično spekulativno mišljenje*« jer ne teži pobjedi nego »neizvjesnosti čekanja« (Tesi 1995: 162–163). Kolumbo se tako pretvara u kockara koji više uživa u trenutku iščekivanja nego u samome ishodu oklade. Svjesno odabire igrati, uči u »iluziju, *inlusio* (što zapravo znači biti u igri)«. Biancu (2004: 773) govori o tome »koliko je znanje rizično za istinu« i, poput Besomija ističe središnje mjesto motiva spoznaje te uočava visoku učestalost pojmova koji se u priči o Kolumbu vežu upravo za temu filozofske spekulacije, poput 'nagađanje', 'predviđanje', 'temelj', 'prosudba', 'spekulacija' i 'praksa' (Besomi: 1995: 113–114). Na isti način, Parigi (2004: 423–424) smatra da je Kolumbo moderan filozof u potrazi za istinom, poput Galileja. Kolumbo dobro zna da se »iskustvo i logično rasuđivanje često razilaze, čak i više nego jedanput« (Leopardi 1961: 158) i time afirmira i potvrđuje valjanost samo onoga istraživanja koje se temelji na konkretnome iskustvu iz prve ruke, a prije svega na provjerljivome iskustvu, što je osnova suvremene znanstvene metode.

Konačno, kao filozof i znanstvenik, Kolumbo se suočava s vlastitom pogreškom: njegovi su izračuni netočni jer neće putovati do Indije kako je planirao već otkriva Ameriku. Ali Kolumbo iz *Dijaloga Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* to još ne može znati jer se priča zaustavlja prije otkrića, a time i prije spoznaje: čak i misao se zaustavlja da ostavi mjesta mašti.

6. Zaključak

Na kraju vrijedi napomenuti kako povijesni Kristofor Kolumbo doista pronalazi Novi svijet kojim je težio, otkriva Ameriku, baš kao i lik Kolumba u pjesmi *Angelu Maiju*. Nasuprot tome, Kolumbo u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* ne dolazi do otkrića. Zaustavlja se pred događajem koji će promijeniti, na bolje ili na gore, povijest čovječanstva. A činjenica da Leopardi čini, da tako kažemo, korak unatrag u odnosu na mit, u odnosu na povijest, pa čak i u odnosu na vlastitu pjesmu od četiri godine prije, ne može se zanemariti. Jasno je da je razlika između povijesnoga Kolumba, mitskoga Kolumba i onoga iz *Dijaloga Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrezza* značajna, a De Sanctis je za to okrivio Leopardija: »To nije Kolumbo, to Leopardi govori na taj način, a Leopardi ne bi bio otkrio Ameriku« (De Sanctis 1961: 237). U tome smislu, ovaj kratki pregled Leopardijeva prikaza Kolumba možemo privesti kraju posebno pronicljivim citatom Bigija, koji stavlja točku, barem zasad, na polemiku koju je De Sanctis pokrenuo, a vjerojatno još nije zaključena.

Leopardi je nedvojbeno duboko preobrazio i, ako hoćete, deformirao povijesnoga Kolumba. Ali rekao bih da je sudbina i privilegija velikih povijesnih ličnosti proći kroz slične preobrazbe ili deformacije iz pera velikih pjesnika. Tko se žali što su Shakespeareov Julije Cezar ili Antonije, ili Karlo Veliki u *Chanson de Roland*, ili Danteov Katon, ili Manzonijev Adelchi različiti od onih u biografijama? Isto tako, nećemo se uzrujavati zbog toga što je Leopardi denovskome moreplovca posudio toliko svojih najosobnijih ljudskih i umjetničkih iskustava, nego ćemo upravo u tome vidjeti originalnost i ljepotu

njegova Kristofora Kolumba. (Bigi 1986: 102)

Upravo u svjetlu te nerazriješene rasprave, valja još jednom istaknuti temeljne uvide do kojih je ovaj rad došao: prikaz Kolumba u djelima Giacoma Leopardija postaje složen i višeslojan simbol ljudske težnje za spoznajom te borbe s ograničenjima u čovjekovu životu, čime se na jedinstven način pomiruju ključni aspekti Leopardijeve filozofske misli – napetost između iluzije i stvarnosti. Lik Kolumba evoluirao od „čarobnjaka“ u *Povijesti astronomije*, preko „junačkog otkrivača“ u pjesmi *Angelu Maiju*, sve do filozofski introspektivnoga „putnika“ u *Dijalogu Kristofora Kolumba i Pietra Gutierrez*. Oslanjajući se na široki spektar povijesnih, književnih i filozofskih izvora, Leopardi preobražava povijesnu sliku Kristofora Kolumba u posve originalnu interpretaciju. Analiza se stoga usredotočila na procese simboličke transformacije Kolumbova lika, ne samo kroz intertekstualne poveznice nego i kroz autorovu originalnu filozofsku misao. Pomoću pjesničke reinterpretacije, Leopardijev Kolumbo prestaje biti općepoznata povijesna figura da bi mogao prenijeti autorovu estetsku osjetljivost i promicati njegova egzistencijalna promišljanja.

Provedeno istraživanje potvrđuje da je uloga povijesnoga Kolumba paradigmatička u Leopardijevu stvaralaštvu, a književni lik koji je iz njega nastao odražava složenost modernoga čovjeka suočenoga s granicama stvarnosti i beskonačnim težnjama mašte. Ta sposobnost transformacije povijesnih ličnosti u univerzalne simbole ljudskoga iskustva čini Leopardijev *opus* trajno relevantnim i književno vrijednim.

Literatura

- Ariosto, L. 1997. *Bijesni Orlando*, sv. I. (preveo Danko Angjelinović). Zagreb: Zagrebačka stvarnost.
- Balzano, M. 2005. „Il selvaggio americano e le sue fonti nell'opera di Leopardi“. *Rivista di Storia della Filosofia*, 60, br. 2, 225–267.
- Balzano, M. 2009. „Il viaggio di Colombo in Leopardi“. *Lettere Italiane*, LXI, 3, 405–424.
- Besomi, O. 1995. *Il Colombo leopardiano, ovvero del dubbio*. Tübingen: Stauffenburg.
- Biancu, S. 2004. „Il rischio della conoscenza per una lettura del *Dialogo di Cristoforo Colombo e di Pietro Gutierrez* di Giacomo Leopardi“. *Rivista di Filosofia Neo-Scolastica*, 96, 4, 759–775.
- Bigi, E. 1950. „Tono e tecnica delle Operette morali“. *Belfagor*, 5, 4, 404–426.
- Bigi, E. 1986. „Colombo e Leopardi“. U Emilio Bigi (ur.), *Poesia e critica tra fine Settecento e primo Ottocento* (str. 85–102). Milano: Cisalpino-Goliardica.
- Binni, W. (ur.) 2014. *Giacomo Leopardi: Tutte le opere*, sv. I–III. Firenze: Il Ponte Editore.
- Blasucci, L. 1985. *Leopardi e i segnali dell'infinito*. Bologna: Il Mulino.
- Brocchieri, V. H. B. 2022. *Cristoforo Colombo e il colonialismo*. Milano: Pelago.
- Cassi, A. A. 2007. *Ultramar. L'invenzione europea del Nuovo Mondo*. Bari-Roma: Laterza.
- Cataldi, P. [et al.] (ur.) 2014. *Il nuovo La scrittura e l'interpretazione – Edizione rossa: Leopardi, il primo dei moderni*. Palermo: Palumbo editore.
- Cellerino, L. 1995. „Le Operette morali di Giacomo Leopardi“, U Alberto Asor Rosa (ur.), *Letteratura Italiana. Le Opere. Dall'Ottocento al Novecento* (str. 303–54),

- sv. III. Torino: Einaudi.
- Conti, S. 1992. „Cinque secoli di ricerca degli storici italiani“. *Euros rassegna di vita europea*, 2, 6/7, 103–106.
- Cristaldi, S. 2001. „Trovar paese. Viaggio e attesa di Colombo“. U Sergio Cristaldi (ur.), *Nel vago pensiero. Sondaggi leopardiani* (str. 49–96). Catania: Cuecm.
- D’Esposito, F. 1985. „Presenza italiana tra i ‘Conquistadores’ ed i primi colonizzatori del Nuovo Mondo (1492-1560)“. U *Presencia italiana en Andalucía*, [Actas]. Sevilla: Escuela de Estudios Hispano-americanos-Consiglio Nazionale delle Ricerche-Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 493–518.
- De Sanctis, F. 1885. *Saggio sul Leopardi*. Napoli: Morano.
- De Sanctis, F. 1961. *La letteratura italiana nel secolo XIX. Giacomo Leopardi*, sv. III. Walter Binni (ur.). Bari: Laterza.
- Del Gatto, A. 2001. „Il Dialogo di Cristoforo Colombo e di Pietro Gutierrez“. U Antonella Del Gatto, *Uno specchio d’acqua diaccia. Sulla struttura dialogico-umoristica del testo leopardiano. Dalle Operette Morali ai Canti pisano-recanatesi* (str. 111–123). Firenze: Franco Cesati Editore.
- Fenoglio, C. 2006. „Rassegna di studi leopardiani 1999-2005“. *Lettere Italiane*, LVIII, 1, 113–157.
- Flammarion, C. 1875. *La pluralità dei mondi abitati*, sv. I-II. (preveo Carlo Pizzigoni). Milano: Simonetti.
- Fubini, M. (ur.) 1966. *Giacomo Leopardi. Operette morali*. Torino: UTET.
- Galimbeni, C. (ur.) 1998. *Giacomo Leopardi. Operette morali*. Napoli: Guida 1998.
- Getto, G. 1965. „Poesia e letteratura nelle *Operette morali*“. *Lettere Italiane*, XVII, 3, 299–332.
- Giordano, E. 2000. „Il mago, il viaggio e l’eroe: il Colombo leopardiano“. U Emilio Giordano, *Le vie dorate e gli orti. Studi leopardiani* (str. 125–140). Napoli: Liguori.
- Heike, P. 2014. „Christopher Columbus and the Myth of ‘Discovery’“. U Paul Heike, *The Myths That Made America. An Introduction to American Studies* (str. 43–88). Bielefeld: Transcript Verlag.
- Leopardi, G. 1921. *Pensieri di varia filosofia e di bella letteratura*. Firenze: Le Monnier.
- Leopardi, G. 1961. *Dijalozi i eseji* (preveo Ton Smerdel). Zagreb: Zora.
- Leopardi, G. 1971. *Lirske pjesme* (preveo Ton Smerdel). Zagreb: Zora.
- Leopardi, G. 1992. *La strage delle illusioni*. Mario Andrea Riconi (ur.). Milano: Adelphi.
- Leopardi, G. 1997. *Zibaldone*. Lucio Felici (ur.). Roma: Grandi tascabili economici Newton.
- Leopardi, G. 2020. *Tutte le poesie e tutte le prose*. Lucio Felici; Emanuele Trevi (ur.). Roma: Newton Compton Editori.
- Lequenne, M. 2002. *Christophe Colomb contre ses mythes*. Grenoble: Millon.
- Marino, G. 1988. *Adone*. Giovanni Pozzi (ur.). Milano: Adelphi.
- Muñiz Muñiz, M. de las N. 1993. „Le quiete e vaste californie selve (sullo spazio immaginario in Leopardi)“. *Rassegna della letteratura italiana*, XCVII, 1-2, 81-95.
- Parigi, S. 2004. „Leopardi, Colombo e il metodo della scienza“. *Rivista di filosofia*, XCV, 419-439.
- Parini, G. 1975. *Le odi*. Dante Isella (ur.). Milano-Napoli: Ricciardi.

- Robertson, W. 1821. *The History of America*. Philadelphia: Simon Probasco.
- Sapegno, N. (ur.) 1987³. *Dante Alighieri. La Divina Commedia. Inferno*. Trento: La Nuova Italia.
- Stabile, G. 2001. „Scienza e disincantamento del mondo: poesia, verità, nulla in Leopardi“. U Giorgio Stabile (ur.), *Giacomo Leopardi e il pensiero scientifico* (str. 187-204). Roma: Fahrenheit 451.
- Strappini, L. 2012. „Il paradosso del viaggio. Un motivo delle *Operette morali* di Leopardi“. *Appunti leopardiani*, III, 1, 6-8.
- Tesi, P. 1995. „L' America come un azzardo“. *Studi e Problemi di Critica testuale*, L, 135–173.
- Tasso, T. 1988. *Gerusalemme liberata*. Lanfranco Caretti (ur.). Milano: Mondadori.
- Zatti, S. 2003. „Viaggi sedentari“. *Hodoeporics Revisited/Ritorno all'odeporica Annali d'Italianistica*, XXI, 2003, 57–69.

Mrežni i elektronički izvori

- Colombo, F. 1571. *Historie del S. D. Fernando Colombo*. <raspoloživo na: <https://liberliber.it/autori/autori-c/>> (18.4.2024.)
- Picano, D. 2009. *Cristoforo Colombo, ulisside leopardiano tra mito e modernità*. Roma: Sapienza Università di Roma. <raspoloživo na: <https://www.italianisti.it/pubblicazioni/atti-di-congresso/moderno-e-modernita-la-letteratura-italiana/Picano%20Diego.pdf>> (22.1.2024.)
- Primo, N. 2012. *Leopardi, Colombo o del 'trovar terra di là dall'oceano'*. Genova: Università degli Studi di Genova. <raspoloživo na: https://www.italianisti.it/pubblicazioni/atti-di-congresso/la-letteratura-degli-italiani-rotte-confini-passaggi/Primo%20Novella_1.pdf> (10.9.2024.)

CHRISTOPHER COLUMBUS IN THE LITERARY WORKS OF GIACOMO LEOPARDI: A BLEND OF HISTORICAL REALITY AND LITERARY INTERPRETATION

Abstract

This paper undertakes a critical examination of the character of Christopher Columbus within the oeuvre of Giacomo Leopardi, identifying four key manifestations of this complex figure. Engaging rigorously with the extensive body of existing critical literature, the study delineates its sources while exploring various interpretative frameworks relevant to Leopardi's literary *corpus*. The first encounter with the character of Columbus occurs in *Storia dell'astronomia dalla sua origine fino all'anno MDCCCXIII* (*History of Astronomy from its Origin until 1813*), followed by a second in *Saggio sopra gli errori popolari degli antichi* (*Essay on the Popular Errors of the Ancients*) – two formative works in Leopardi's early career, both replete with rich interpretative insights. The analysis then transitions to Leopardi's poignant poem *Ad Angelo Mai* (*To Angelo Mai*), where Columbus emerges as a figure embodying a duality: he is both extolled for his pioneering discovery of the New World and criticized for the far-reaching consequences of that epic venture. Within this literary context, Columbus is intriguingly portrayed as a new Ulysses – an intrepid explorer navigating the vast unknown, who possesses the ability to distill the world into a mere 'brief map,' thus replacing boundless imagination with the often-harsh realities of existence. The essay concludes with a detailed exploration of *Dialogo di Cristoforo Colombo e di Pietro Gutierrez* (*Dialogue of Christopher Columbus and Pietro Gutierrez*), a compelling piece written in 1824 and included in the *Operette morali* (*The Moral Essays*). This section analyzes prominent critical interpretations of the dialogue, focusing on the themes of journey, doubt, anticipation, hope, and the pursuit of knowledge. The research underscores the originality and distinctiveness of Columbus' portrayal in Leopardi's works, revealing how he captures profound philosophical and poetic dimensions that resonate powerfully with the poet's overarching worldview and existential reflections on life.

Key words: Italian literature, 19th century, Giacomo Leopardi, Christopher Columbus, intertextuality, comparative analysis